

עירובין סו

משה שווערד

1. יד בנימין

דף ס"ו בגמ' ומה מערב אפילו שכירו ולקטנו
(של נכרי), פירש"י אס ישראל
הוא השכירו ולקטנו של הנכרי סגי בעירוב לחוד,
והיינו דרש"י ו"ל לשיטתו לעיל ס"ד דס"ל
דבשכירו ולקטנו של נכרי די בעירוב לחוד וסו
א"ל לשכור מהשכירו ולקטנו.

ואולם לדעת הראשונים החולקים על רש"י
וס"ל דלריכס לשכור מהשכירו ולקטנו,
יפרשו מאי דאמר"י "ומה מערב אפי' שכירו
ולקטנו" (דסגי בעירוב לחוד) מיירי בשכירו
ולקטנו של ישראל וכמו שהבאנו שם, (והובא
בגאוו"י כאן).

2. ריטב"א על מסכת עירובין דף סה/ב

יפה עשיתם ששכרתם וכן הלכה ואפשר שאין זה אלא בשלא היה אפשר להם לשכור מבעוד יום כמעשה שהיה וכיוצא בו:

3. שו"ע אורח חיים - סימן שפב

(ה) שוכרין מעכו"ם אפילו בפחות משהו פרוטה. ומותר לשכור ממנו בשבת (מרדכי ריש פרק הדר). (וע"ל סימן שפ"ג):

- בלי תנאי של הריטב"א

4. משנה ברורה סימן שפב

(כב) בשבת - שאינו שכירות ודאית אלא (יט) כביטול רשות והיכר בעלמא ומבואר (כ) בפוסקים דנותן לו דבר מאכל או כל דבר המותר לטלטל ואומר זה עבור שכר חצרך אבל מעות אסור לטלטל ועיין סימן שפ"ג. דהעירוב נתבטל וצריכין לבטל רשותם לגבי אחד עי"ש:

5. תוספות עירובין דף סו/א

יפה עשיתם ששכרתם - לא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתייר טלטול:

6. יד בנימין

בתור"ה יפה כו' לא דמי למקח וממכר ליאסר
בשבת דלא הוי אלא כמתנה בעלמא
וכו' עכ"ל. נ"ב וכתין שהבאנו לעיל ריש פירקין
דף ס"ב בש"י הרמב"ם דלכך נמי שוכרין אפי'
בפחות משו"פ ועי"ש.

7. ספר מגן אברהם על או"ח סימן שו:

(טו) לפסוק צדקה. ומ"מ צ"ע אם החזן עשיר א"כ לא לצדקה תחשב וצ"ל כיון שנותנין לו זה כדי שיתפלל הוי צורך מצוה מ"ד כשפוסקין מעות לבנות בה"כ. כתב היש"ש פ"ה דביצה הכרות המצות מי שיתן יותר הוא יזכה בה דמי טפי למקח וממכר והיה נראה לאסור אם לא שנאמר שאין שייך מקח וממכר בדבר מצוה כ"א בחפץ הנקנה וכל זה אינו אלא לישב המנהג בדוחק אבל קניית מקומות בבה"כ וכן קניית האתרוגים מן הקהל אחר גמר מצותן אסור [ובזמן מצותן אינו קונה האתרוג עצמו רק לצאת בו (") אפי' ביום ראשון שהרי צריך להחזירו אבל לקנות אתרוג או שופר בי"ט נ"ל דאסור עסי' תקפ"ו] והמחזור בעיני כמו שנהגו חסידי אסטריך דכל מה שהוציא בפיו ליתן נותן לצדקה אפי' קנה חבירו המצוה א"כ הוי כקציצות דמים לצורך

מצוה ול"ד למקח וממכר כלל ושירי אפ"י קניית מקומות (") ובתים מהצדקה וכל ירא שמים יזהר בזה עכ"ל ובש"ג בע"א דף שכ"ב מפקפק ג"כ על קניית המצות ובמס' ב"ק כתב (") דאדם יוכל למכור מצות שלו לאחר. מקח וממכר אחד בפה ואחד במסירה אסור גזירה שמא יכתוב [רמב"ם פכ"ג] כתב ב"י סימן תקכ"ז דהמרדכי סובר דאסור ליתן דבר במתנה לחבירו

בי"ט ושבת אא"כ לצורך מצוה עכ"ל ופשוט לצורך שבת שרי כמ"ש סי' שכ"ג ותק"ו וכ"מ בעירובין דף ע"א דמקנא רשותא בשבת אסור אפ"י בלא קנין סודר [ועבד"מ ססי' רנ"ד] וכ"מ בגיטין דף ע"ו דאפ"י לקנות בחזקה אסור ע"ש ברא"ש וכ"כ הריטב"א בכתובות דף ד' אתפסוה מטלטלין לכתובתה פירוש מבע"י דאלו בשבת אסור דהוי כקונה קנין בשבת דאסור אפ"י לדבר מצוה אא"כ השעה דחוקה וכו' ונכון הוא זה אבל א"צ לכך דהכא אינו משכון גמור אלא שתסמוך דעתו עליו וה"ל כההיא דשואל כדי יין ומניח טליתו עליו עכ"ל משמע דאפ"י משכון אסור ליתן לדבר חול וכ"מ בילקוט פרשת בהעלותך דף ר"ו ע"ג דחשיב נותן משכון ולקוח בהדי דברים דפסח דחי שבת משמע דאסור לדבר חול עמ"ש בסמוך ועוד דהא הקדש דמי למתנה ואסור וכ"מ ברי"ף פ"ה דיו"ט וברמב"ם סוף ה' מכירה ועסי' ש"ו סי"א מ"ש. וא"כ צ"ע מה שנוהגין ליתן במתנה כלים לחתן הדורש בשבת. ומה שקצת מהייבים ליתן כך וכך מעות אסור דדוקא לגבוה שרי כמס"ל בשם הר"ן דאם לא כן מה צ"ל דמותר לפסוק צדקה וצ"ע וי"ל דהכא לא מחייב כלום באמירתו משא"כ בהקדש:

8. שערים מצויינים בהלכה

דף סו. יפה עשיחם ששכרתם. כתבו התוס',
 דלא דמי למקח וממכר ליאסר
 בשבת דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין
 עושין אלא להתיר טלטול. ומשמע מדברי
 התוס' דמותר ליתן מתנה בשבת. והוה דוקא
 לצורך מצוה, דאין במתנה כ"כ איסור משום
 שמא יכתוב או משום ממצוא חפצך. עי'
 בב"י (או"ח סי' תקכז) ובמג"א (סי' שו ס"ק
 טו). וה"נ לצורך מצוה כדי להתיר טלטול.
 ובחק יעקב (סי' תמד סק"ח) מתיר למכור
 חמץ כשחל ע"פ בשבת ושכח למכור חמצו
 ויש בזה הפסד גדול, עי"ש באיזה אופן
 התיר. אבל הפוסקים לא הסכימו לו, דדוקא
 מתנה מותר ולא מקח וממכר. ועי' בתוס'
 במס' גיטין (עו: ד"ה ותזיל) שהאשה עושה
 קנין בבית כדי שחקנה בזה הגט ולא תצטרך
 ליכום וחליצה, וזה נמי לצורך מצוה גדולה.
 וכן במס' כתובות (ז.) שהיה ליל שבת
 ושכחו לכתוב הכתובה, ואמר ר' אמי
 אתפסוה מטלטלין, ופרש"י תנו לה מטלטלין
 במשכון לשיעבוד כתובתה, וכל זה משום

שיש להתיר נתינת מתנה וקנין לצורך מצוה,
 והיינו מצות היום. ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ב
 סי' צ סק"ה, וח"ג סי' קטו סק"ד). ועי'
 בתוס' לקמן (עא. ד"ה ומקני רשותא בשבת)
 ובדברינו שם.

9. ספר מגדים חדשים

תוס' ד"ה יפה בו, לא דמי למקח וממכר ליאסר
 בשבת דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין
 עושין אלא להתיר טלטול. נראה כוונת התוס'
 כמ"ש דלא הוי אלא כמתנה בעלמא, דר"ל מה
 שהישראל משלם להנכרי עבור השכירות אינו דומה
 למו"מ, אלא כמתנה בעלמא, היינו שהישראל נותן
 מתנה להנכרי כדי להתיר הטלטול. וכמו שנאר
 היטב בשו"ע הרכ (סימן שפ"ט ס"ח) בלשונו הנהיר,
 ח"ל כיון שאינו שוכר רשותו כדי להשתמש בה, אלא
 להתיר הטלטול בלבד, א"כ הדמים שנותן לו אינו
 אלא מתנה בעלמא, ואינו דומה למו"מ שנותן לו
 צעד המכר הנקנה לו להשתמש בו ע"ש. וכן הבין
 בשו"ם עבודת הגרשוני (סימן כה), וכמד ללמוד
 מדברי התוס' כאן דמותר ליתן מתנה בשבת,
 דמתנה לא דמי למו"מ, כיון דמיהב יהיב משקל לא
 שקיל ע"ש. ועיין בשער המלך (פ"ו מהל' יו"ט

ה"ט) שכתב לדמות ראיה העבודה הגרסוי מדברי המוס' כאן, ד"ל דהכא שאני דאינו נותן לגוי לשם ממנה גמורה, אלא כדי להמיר לו טלגול ולהנאמו קא מכון, הלכך לא השיבא כמתנה גמורה לאוסרה בשבת. והכריח כן משום שלא יהיו דברי המרדכי בשמעמין שכתב בדברי המוס', קותרים למש"כ הב"י (בסימן מקבו) בדעת המרדכי דאסור ליתן ממנה בשבת ויו"ט אף בלי קנין משום דדמי למקח וממכר ע"ש. ועיין בספר עיני כל חי למתרח"פ ז"ל עמ"ס עירובין כאן שהעיר בסמירת דברי המרדכי, ולא ראה דברי השעה"מ.

בשור"ת משיב דבר אר"ח (סימן כו אות ג), כתב לנאר מש"כ המוס' דהוה כעין מתנה, והרי גם מתנה אסור בשבת, וכתב דיש נפ"מ בין מוכר למתנה, דבמכר האיסור על שניהם בין על המוכר בין על הקונה שהרי שניהם נותנין זה נותן מעות וזה מקחו. משא"כ מתנה אין איסור כי אם על הנותן ולא על המקבל, ולגבי המקבל דומה לזוהי מן ההפקר דברי בשבת. ולהכי כאן שוכרין מן הנכרי, משום דהנותן הוא נכרי וישראל המקבל הרי הוא זוכה מן ההפקר ע"ש. ודברי המשיב דבר הציא בגליוני הש"ס כאן והסכים לו ע"ש.

בבואר שהבין בכוונת המוס' מש"כ דהוי כמתנה, היינו שהנכרי נותן מתנה לישראל, והנה הרגיש בעלמו שם, דהרי עכ"פ הישראל נותן לו דמי השכירות, וכתב לדש דבאמת אסור לשכור בשבת במעות, כי אם בדבר מאכל מה שהדרך ליתן לנכרי בחנם, והנכרי גם הוא נותן חלירו כמתנה ע"ש. ונראה מדבריו דר"ל דדבר מועט אינו בכלל מתנה ליאסר בשבת, ובעיני זה ראיתי בשור"ת מהר"ם שיק אר"ח (סימן רד) דהא דאסור ליתן מתנה בשבת, אינו אלא בדבר גדול דוקא דאין דרך להנמן אלא במחיר דומה למקח וממכר, משא"כ דבר מאכל או כיוצא בזה דדרך ליתן בלי מחיר משלומין אינו אסור ע"ש, אלא דלפי"ו יוצא דאם אין הנכרי מסתפק בדבר מועט אלא מנקה מחיר משלומין, שוב אסור לשכור בשבת דדמי למקח וממכר. גם ז"כ לדברי המשיב דבר העיקר חסר מן הספר, דהרי קושים המוס' הימה על הישראל, אף שרי ליתן השכירות, או אף שרי לזכות החזר

בשבת, וכן מפורש במוס' רבינו פרך ע"ש. גם לפי דבריו ז"כ מש"כ המוס' "שאין עושין אלא להמיר טלגול", דלמה הוזכרו לזה ובלא"ה אין כאן איסור, כיון שאין איסור אלא על הנותן והנותן הוא נכרי, והישראל נותן רק דבר מאכל וכיוצא דשרי. ועל כרחק ז"ל בכוונת המוס' כמו שבארנו לעיל, דמה שהישראל נותן המעות להנכרי אינו אלא כעין מתנה, דאינו שוכרו כדי להשפמש בו אלא להמיר הטלגול בלגד. וכן הבין בדברי המוס', שההלה לדוד ח"כ הל' שבת (סימן מה אות ח') ע"ש.

בשור"ת ארץ זבי (סוס"י פד) כתב בכוונת המוס', דאע"ג דנותן מעות בעד השכירות, מ"מ אינו כשכירות אלא כמתנה. ור"ל דבסתם קנין פועל ב' דברים, א' שמוציא מרשות בעלים, ב' שמכניס לרשות קונה. משא"כ כאן בשכירות אינו אלא להוציא מרשות מקנה כעין הפקר וסילוק רשות, ולא הקנאה להכניס לרשות קונה ע"ש. וע"ע בשור"ם בנין שלמה (סימן י דף כא ע"ד) מש"כ לנאר בדברי המוס'.

ובדברי המשיב דבר הנ"ל שכתב לדש דאיסור מתנה בשבת אינו אלא על הנותן ולא על המקבל. הנה הגאון מהרש"ק ז"ל בספר החיים הל' שבת (סימן שג) כתב להיפך, דאין האיסור רק למקבל המתנה כיון שהוא עושה קנין בהמתנה שנקנית לו, אבל מנ"ד הנותן ליכא איסור כלל, ועדיף מהפקר דבהפקר נענין שיסתלק הוא ממנו, אבל כאן אינו מפקיר אלא נותן רשות להמקבל לקטתו ע"ש. והציא שכ"כ גם בספר המקנה בחי' לזהע"ז (סימן מה) ע"ש.

וראיתי בשור"ת מהרש"ם ח"א (סימן קסד) שכתב על המשיב דבר וספר החיים הנ"ל, ששניהם לא ראו דברי הרמב"ם (פ"ל מהל' מכירה ה"ז) שכתב דהמוכר או הנותן בשבת או ביו"ט אעפ"י שמכין אותו מכת מרדות מעשיו קיימין. הרי שמכין את המוכר או הנותן מכת מרדות ע"ש. וכ"כ עוד בשור"ת מהרש"ם ח"ח (סימן ו'), וידעת מורה אר"ם (סוס"י ג'), דמדברי הרמב"ם סוף הל' מכירה מבואר דגם על המוכר או הנותן יש איסור, ומזה ממה על המשיב דבר וספר החיים הנ"ל ע"ש. ולענ"ד לא ידעמי מאי קשיא ליה מדברי הרמב"ם

10. ביאור הלכה סימן שפב ד"ה בשביל

בשביל כולן - מלשון זה משמע לכאורה דדוקא כשעירבו מתחלה ביחד אז אמרינן דנעשה ממילא אח"כ שליח בשביל כולן וכן משמע קצת מרש"י דף ס"ו ד"ה מה מערב וכו' אכן באמת זה אינו כמבואר ברמב"ם וסמ"ג ועבוה"ק דמתחלה שוכר ואח"כ מערב ואף שאחד הוא השוכר מהני לכולם והיינו מטעם דעכ"פ כבר נשכר רשות העכו"ם לישראל אחד ולכן יכולין אח"כ להתערב יחד ואדרבה לכתחלה אין לעשות העירוב קודם השכירות כמו שכתבנו בבה"ל בריש הסימן ד"ה צריך שישכירו עי"ש:

• **ביאור הלכה סימן שפב ד"ה צריך**

...אמנם י"ל דמה שדקדקו שהשכירות יהיה מקודם הוא רק לענין לכתחלה דלכתחלה בודאי אין לעשות העירוב קודם השכירות פן לא ירצה העכו"ם להשכיר אח"כ ופשיטא שאסור לברך אז על העירוב דהלא מסתמא אמרינן דהעכו"ם לא ירצה להשכיר כדאיתא בגמרא (דף ס"ב) דעכו"ם לא מוגר... היוצא מכל זה דלכתחלה לכו"ע צריך לעשות השכירות מתחלה ואח"כ העירוב ואם ירצה לעשות העירוב מתחלה אסור לברך עליו אכן בדיעבד מסתברא דהוי עירוב אף שעשה השכירות אח"כ כיון שבזמן בה"ש זמן חלות העירוב כבר נעשה השכירות:

11. תוספות עירובין דף סו/ב

אלא לאו דאתא בשבתא - להכי חשיב אין מערבין אפ"ל עירבו מאתמול לפי שאין הנכרי אוסר כי ליתיה כרבי יהודה מכל מקום כשבא הנכרי נתבטל העירוב לגמרי ושוב אינו חוזר למקומו אע"פ שחזרו ושכרו ממנו אוסרין ואין מערבין קרינא ביה:

12. ריטב"א על מסכת עירובין דף סו/ב

אין מבטלין מחצר לחצר. פ"ל דלא תקון רבנן ביטול אלא בחצר דשכיחי בה דירין דאקילו רבנן התם משום דהוי עיקר תשמישייהו התם ולהיות להם הרוחה לצורך תשמישי שבת. ואין הלכה כשמואל בשתיהן אלא כר' יוחנן דפליג עליה:

13. חזון איש [או"ח סימן פג אות ח]

ה) וכשיש עמכן דירין אחרים בחצר כשנעצתן חליץ לריבין כלן ליתן פת, כשנעצתן הפת בלאחד מנחי החצר האחרים, אבל כשנעצתן העירוב בלאחד מנחי האחין אין האחין לריבין ליתן פת, ועשמה דמלתא דכגן נחשבין כדירין בבית אחד וכשנעצתן בכל הדירות והלכך כשנעצתן בלאחד מנחיבין אי"ל כלן ליתן פת כדירין בית שמעוןין בן העירוב, [ונפרשי במחסי דבי"ה אבל כתב לפרש עירוב בלא אחד, אין חילוק אם עירוב בלא דבי"ה בלאחד משאר נחי החצר וכן מנחיר בלשון רש"י לעיל דבי"ה אבל דבי"ה שגבו עירובין ועירוב בלא אחד, אין חילוק אם עירוב בלא לבית שהנחו בו עירובין, או שגב לבית אחר מאותן שכני עירובין, ומשמע דאין חילוק בזה בין ה"י שגבו עירובין לאחין, וגם בבי"ה שגבו עירובין ויש עמכן דירין אחרים ונעצתן עירובין בבית אחר

ולא בבית שהנחו אותן כי הראשונים מקרי עירוב, דבי"ה הראשונים נחשבין כחצורה אחת, ובי"ה העירובין קיימין, וכמשיב סק"י, וכי"מ בלשון רש"י ע"פ בי"ה אבל, ואם עירוב בלא בבית אחד מכלן, ולי"ט, שו"ת במ"ז סי' שפ"ב סי"ק כ"ו כי בשם הפרשה דלריבין להנחה כי העירובין יחד, אבל מסוגיא דלעיל מ"ה כי דאמר כשנעצתו בני בתים מנחיר דכשר בני בתים וכמשיב נקמן כי כ"ה סק"ט טו"ט, ודברי הפרשה נגד סוגיא טרובה], ומיהו אפי"ה דנחשבין שותפין בכל הבתים כשנעצתן בלא אחד, כשנעצתן עירובין, אין אחד מוליק פ"י בל"ט, דנכ"י דשותפין בן כלן אבל כשנעצתן קובע דירתו במקום אחר עדיין אין זה קביעות לכלם ולרוב שיהא זוכה לכלם וזכ"ל לא תקנו חכמים אלא כשאין עמכן דירין וכבר כושלם חצרתן לענין טלטול בחצר זו, ואז אין חצרתן מתפרדת גם כשנעצתן עירובין בחצר אחת, אבל כשיש דירין אחרים עמכם לא תקנו חכמים שליחות שיהא אחד זוכה לכלם.

14. תוספות עירובין דף סו/ב

ליבטיל לבני פנימית ליתא לעירובייהו גבייהו - דכיון שאין יכול לבטל לבני חיצונה משום שאין ביטול רשות מחצר לחצר לא מצי שקלי בני פנימית לעירובייהו בחיצונה דאסרי עלייהו ולא דמי להא דאמרינן במי שהוציאיהו (לעיל דף מח:): רשות אחת משתמש לשתי רשויות ואין שתי רשויות משתמשות לרשות אחת מפרש ר"ת דכשנתנה אמצעות עירובה בזו ובזו מותרת עם שתיהן ושתייהן אסורות עמה דהתם כל חיצונה וחיצונה לעצמה מותרת במקומה אבל הכא דבני חיצונה נמי אסרי במקומן מפני הפנימית שלא עירבו דאוסרת עליהם אתו אינהו נמי ואסרי חצירן נמי לבני הפנימית כמו שעירבו עמהם ובטל עירובן:

15. שו"ע אורח חיים - סימן שפב - אם דירת אינו יהודי מעכבת בעירובו:

- (א) **הדר עם העכו"ם בחצר אינו אוסר עליו, עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה, אז העכו"ם אוסר עליהם. ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו, אלא צריך שישכירו ממנו:** הגה - ישראל שהשכיר או השאיל ביתו לעכו"ם, אינו אוסר עליו דלא השכיר או השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו (המגיד פרק ב'). אבל אם הבית של א"י, ושכרו ישראל ממנו ועכו"ם דר בבית עמו, אין שכירות הבית מועיל לענין שכירות העירוב (א"ז). ישראל שהשאיל או השכיר בית לחבירו (במקום שדרים א"י) אע"פ שיש לו תפיסה בבית לא מהני וצריכים לשכור מעכו"ם (ב"י בשם מצאתי כתוב):
- (ב) **אם בטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב כיהודי אצל הא"י, אינו מועיל:**